

deficientibus à fide christiana ceteris gentibus, in sola Africa Ecclesiam remansuram; adtendant illud, quod sæpè commemoravi: *Utraque crescere usque ad messem, & agrum esse mundum, messem finem sæculi*; non nobis, sed ipso Domino interpretante parabolam suam. Est & aliud evidentissimum, quod eis omninò auferat laborem quærendi unde probent Ecclesiam mundo perduto ad solos afros redactam. Potest enim aliquid esse, & non inveniri: non esse autem, & inveniri, non potest. Desinant ergo quærere quod invenire non poterunt, non quia occultum est, sed quia non est. Sunt enim adhuc nonnullæ gentes, in quibus nondum est Evangelium prædicatum: necesse est autem impleri omnia, quæ de Christo & Ecclesia prædicta sunt: oportet ergo & in eis prædicari.*

* CAPUT
XVII.
olim XV.
Lucæ 24.
47.

Math. 24.
14.

QUOMODO ergo isti dicunt jam esse completum quod Dominus ait: *Prædicari in nomine ejus penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem*; sed postea ceteris deficientibus, solam Christo Africam remansisse; cum adhuc illud implendum sit, nondum impletum sit? Cum autem impletum fuerit, veniet finis. Sic enim Dominus ait: *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis*. Quomodo ergo, cum adimpleta esset fides omnium gentium, tunc perditio gentium, excepta Africa, consecuta est? Quando quidem ipsa fides omnium gentium nondum adimpleta est.

44. Nisi fortè hoc restat hominum insanix, ut dicant, non ex illis Ecclesiis, quæ fundatæ sunt per Apostolorum labores, adimpleri prædicationem Evangelii in omnibus gen-

gentibus, sed illis pereuntibus, earum reparationem ex Africa futuram per partem Donati, & residuarum gentium acquisitionem. Puto quòd ipsi etiam rideant, cum hoc audiunt: & tamen nisi hoc dicant, quòd erubescunt^a si dicant, non habent omninò quod dicant. Sed quid ad nos? Nemini invidemus. Hoc nobis legant de Scripturis sanctis, & credimus: hoc, inquam, nobis ex canone divinorum librorum legant, tot civitates, quæ usque ad hodiernum diem baptismum per Apostolos sibi^b consignatum tenuerunt, propter afrorum sibi incognita crimina periisse à fide Christi, & denuò baptizandas esse à parte Donati, atque inde ceteris gentibus, quæ nondum audierunt, prædicandum Evangelium. Hoc nobis legant: quid morantur? quid tergiversantur? quid impediunt salutem gentium? Legant hoc, & cum ipsa lectione novos Apostolos mittant ad tot gentes rebaptizandas & ad residuas baptizandas.

45. Sed planè videant, cum ad Colossenses venerint, quomodo ibi vel legant vel audiant ad eos epistolam datam, ubi eis dicit Apostolus: *Gratias agimus Deo Patri col. 1. 3. Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis deprecantes, audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem quam habetis in omnes sanctos, propter spem quæ reposita est vobis in cælis, quam antè audistis in verbo veritatis Evangelii, quod pervenit in vos, sicut in omni mundo est fructificans & crescens, sicut & in vobis ex qua die audistis & cognovistis gratiam Dei in ve-*

E 3

ri-

^a Abest, si dicant, à MSS.
^b In MSS. sibi traditum.

Matth. 13.
24.

ritate. Hæc enim verba conveniunt cum Evangelio, ubi dictum est: *Simile est regnum cælorum homini seminanti bonum semen in agro suo.* Et postea exponitur ager esse hic mundus. Sicut enim hoc, ex quo seminatum est, crescere prædictum est usque ad messem; ita & Apostolus dicit, *in omni mundo fructificans & crescens, sicut & in vobis ex qua die audistis.* Crescit autem usque in finem, quia usque ad mensem. *Messis enim est finis sæculi.* Dicent ergo non solum Colossenses, ad quos data est, sed etiam ceteri omnes, apud quos legitur hæc epistola, ubi per apostolicas litteras constat bonum semen esse seminatum, & jam tunc crescere & fructificare coepisse: Quid nobis affertis novi? Numquid iterum seminandum est bonum semen, quando ex quo seminatum est, crescit usque ad messem? Si dicitis periisse in illis locis quod erat per Apostolos seminatum, & ideo esse rursus ex Africa seminandum; respondebitur: Legite nobis hoc ex divinis oraculis: quod profecto legere non potestis, nisi prius ostenderitis falsum esse quod scriptum est, semen illic antè seminatum *crescere usque ad messem.* Et quia nullo pacto sibi divina eloquia contradicunt, nullo modo in eis invenietis, quod contra hoc tam manifestum recitare possitis. Restat ergo ut non ex divinis libris, sed ex vobis ista dicatis. Proinde dignissimè respondebitur, anathema sitis. Tenent enim Ecclesiæ apostolico labore fundatæ, cum quantà cura sibi prædictum sit: *Si quis vobis evangelizaverit præterquam quod accepistis, anathema sit.*

Gal. 1. 9.

CAPUT
XVIII.
Olim XVI.

46. QUONIAM igitur in Scripturis sanctis Ecclesiæ manifestè cognoscitur, incipiens ab

ab Jerusalem, & per alias gentes crescens, donec omnes occupet usque in finem sæculi, non autem sola frumenta, sed & purgamenta ejus commemorantur; prius correcti communicate frumentis, & tunc videbitis quid in a zizania, vel paleam dicere debeatis. Alioquin & malos bonorum laudibus exornare, & bonos malorum criminibus accusare detestando errore cogimini. Nempe in manibus documenta gestamus, quibus probemus majores vestros, quorum schisma sectamini, & municipalibus gestis sanctos libros ignibus tradidisse, & ecclesiasticis negare non potuisse, eosdemque inter judices fuisse illos, qui apud Carthaginem contra Cæcilianum & collegas ejus absentes sententias contulerunt. Nempe iidem leguntur gestis & municipalibus & ecclesiasticis traditores, qui postea proferuntur à vobis tamquam traditorum absentium damnatores. Nempe Nundinarius illius temporis diaconus vester, apud Zenophilum consularum omnes Lucillæ nundinas patefecit, quæ damnationem Cæciliani emit ab episcopis, qui ei factus fuerat inimicus, verum prædicans. Nempe ipsi postea litteras ad Imperatorem Constantinum dederunt, datisque ab eo, sicut petiverant, disceptatoribus episcopis non consenserunt, eosdemque postmodum apud illum tamquam iniquos judices accusaverunt, & ab aliis sibi ad Arelatum datis ad ipsum Imperatorem appellaverunt, eodemque inter partes audiente calumniatores inventi atque damnati, in eadem furoris pertinacia permanserunt. Nempe vos ipsi, qui propterea dicitis christianam sanctitatem de tot gentibus,

E 4

in

a Editi, quid in eis zizania. Abest. eis, à Flor. cod.

in quibus Apostoli eam fundatissimam reliquerunt, penitus esse deletam, quia communicaverunt eis, quos vestri majores septuaginta episcoporum concilio carthaginensi damnaverant; nonnè illis, quos trecenti decem bagaiensi concilio cum Maximiano damnastis, modò communicatis? Nonnè Prætextatus assuritanus & in ipso concilio damnatus legitur, & gestis proconsularibus à vobis accusatus & oppugnatus; & tamen in quo damnatus erat, honore susceptus, & in vestra communione defunctus est? Nonnè Felicianus Mustitanus eodem modo, in eadem causa, eodem concilio damnatus ab episcopis, accusatus apud iudices, postea receptus à vobis, nunc vobiscum episcopus vivit? Nonnè illi, qui ab istis damnatis baptizati sunt, in eodem baptismo vobis modò communicant? Sed videlicet tot Ecclesiæ transmarinæ apostolico labore fundatæ si communicaverint sacramenta cum eis, quos nec ^a apud se accusatos ipsi damnarunt, & ab aliis postea purgatos & absolutos audierunt, amittunt salutem religionemque christianam: pars autem Donati & damnat quos voluerit, & in ipsa damnatione sacrilegia schismatis eorum sic exaggerat, ut illis quos vivos terra sorbuit, comparare non dubitet, & eis rursus cum voluerit, in eodem honore susceptis communicat, & sancta atque integra perseverat. O regula juris numidici, ò privilegia * vagaitana! Et baptismus Christi exsufflatur in eis, qui eum in Ecclesiis apostolicis perceperunt: in eis autem quos *damnati sacrilegi*, sicut in Vagaitano concilio scriptum est, Prætextatus

Num. 16.
32.

* Pro, Bagaitana.
Vide l. 3.
cont. Parmen. c. 4.
& lib. 4.
cont. Crescon. c. 25.

^a Idem MS. omittit, *apud se.*

tatus & Felicianus baptizaverunt, parcuritur baptismo Christi; non quia baptismus Christi est, sed quia per eos datus est, qui à suis damnatoribus à episcopi recedere, & ad suos damnatores episcopi redire meruerunt.

47. Nempe hæc omnia, quæ jam diu commemoro, regalibus litteris, & ecclesiasticis & municipalibus & proconsularibus gestis facta recitamus: tamen, ò Donatistæ, si vos teneretis Ecclesiam toto orbe diffusam, quæ manifestissimis canonicarum Scripturarum testimoniis designata & expressa est, nihil adversus vos omnia ista valere deberent: quia neque vobis paleæ crimina præjudicarent, si vos in ea triticum essetis; nec si vos essetis palea, & vestra essent crimina, tritico Dominicæ segetis aliquid præjudicaretis, quod ita in agro Domini seminatum est, ut crescat usque ad messem; id est, quod ita in mundo seminatum est, ut crescat usque in finem sæculi. Eo ergo modo si fortè, quod adhuc nobis numquam probastis, adversus paleam nostram talia documenta gereretur, nos autem adversus vos tanta ista, quæ commemoravi, non haberemus; etiam sic nihil frumentis nostris toto orbe diffusis omninò præjudicaret quidquid in eorum paleam, quamvis verissimum, quamvis manifestissimum, quamvis probatissimum, diceretur. Proinde removeantur omnes moratoriarum tergiversationes. Quidquid de peccatis hominum falsum obijcitur, conveniatur conscientia, & non obijciatur. Quidquid de peccatis hominum etiam verum obijcitur, & vel probari non potest, vel

^a Sic Am. & Floriac. MS. At Er. & Lov. *episcopis recedere.*

vel cum debuit probari, non potuit, non obijciatur. Quidquid de peccatis hominum & verum & probatum obijciatur, nec tamen ad frumenta, quæ inter paleam latent, sed ad ipsam paleam, quæ in hinc separabitur, pertinet, non obijciatur. Hæc enim & nos multo copiosius & probabilius obijcere possumus, non ea inanitate qua illi, ut in eis causam nostram constituamus; sed ut eis ostendamus, non ideo nos nolle talibus fidere, quia non invenimus talia quæ dicamus, sed ne tempus rebus necessariis utile, in rebus non necessariis conteramus. Quod propterea illi faciunt, quia robusta & firma veritate subnixi documenta, quibus causam suam tueantur, invenire non possunt; & volunt videri aliquid dicere, dum tacere erubescunt, & inania loqui non erubescunt. Remotis ergo omnibus talibus Ecclesiam suam demonstrant, si possunt, non in sermonibus & rumoribus afro- rum, non in conciliis episcoporum suorum, non in litteris quorumlibet disputatorum, non in signis & prodigiis fallacibus, quia etiam contra ista verbo Domini præparati & cauti redditi sumus; sed in præscripto legis, in Prophetarum prædictis, in Psalmorum cantibus, in ipsius unius Pastoris vocibus, in Evangelistarum prædicationibus & laboribus, hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum auctoritatibus. Nec ita, ut ea colligant & commemorent, quæ obscure vel ambigüe vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum. Talia enim rectè intelligi exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissime dicta sunt, firmè fide teneantur.

48. Quisquis ergo huic epistolæ responde-

dere se præparat, antè denuntio, ne mihi dicat: Illi codices Dominicos ignibus tradiderunt, illi simulacris gentium sacrificaverunt, illi nobis iniquissimam persecutionem fecerunt, & vos eis in omnibus consensistis. Breviter enim respondeo, quod sæpe respondi: Aut falsa dicitis, aut si vera sunt, non ad frumenta Christi, sed ad eorum paleam pertinent ista quæ dicitis. Non inde perit Ecclesia, quæ a ultimo iudicio ventilata, istorum omnium separatione purgabitur. Ego ipsam Ecclesiam requiro, ubi sit, quæ audiendo verba Christi & faciendo ædificat super petram, & audiendo & faciendo tolerat eos, qui audiendo & non faciendo ædificant super arenam: ubi sit triticum, quod inter zizania crescit usque ad messem; non quid fecerint vel faciant ipsa zizania: ubi sit proxima Christi in medio filiarum malarum, sicut lili- um in medio spinarum; non quid fecerint vel faciant ipsæ spinæ: ubi sint pisces boni, qui donec ad littus perveniant, tolerant pisces malos pariter irretitos; non quid fecerint vel quid faciant ipsi pisces mali.

49. OMISSIS ergo istis morarum tendiculis ostendat Ecclesiam vel in sola Africa, perditis tot gentibus, retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam atque adimplendam: & sic ostendat, ut non dicat: Verum est, quia hoc ego dico, aut quia hoc dixit ille collega meus, aut illi collega mei, aut illi episcopi, vel clerici, vel laici nostri; aut ideo verum est, quia illa & illa mirabilia fecit * Donatus, vel Pontius, vel quilibet alius; aut quia homines ad memorias mortuorum nostrorum

Matth. 7.
24.

Matth. 13.
30.
Cant. 2. 2.

Matth. 13.
47.

CAPUT
XIX.
Olim nulla
isthæc divi-
sio.

* Confer.
Tract. 13.
in Joan.
n. 17.

a Am. & Er. optimo iudicio: mendosè.

rum orant, & exaudiuntur; aut quia illa & illa ibi contingunt; aut quia ille frater noster, aut illa soror nostra tale visum vigilans vidit, vel tale visum dormiens somniavit. Removeantur ista vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum. Aut enim non sunt vera quæ dicuntur, aut si hæreticorum aliqua mira facta sunt, magis cavere debemus: quòd cum dixisset Dominus quosdam futuros esse fallaces, qui nonnulla signa faciendi, etiam electos, si fieri posset, fallerent, adjecit vehementer commendans, & ait: *Ecce prædixi vobis.* Unde & Apostolus admonens: *Spiritus*, inquit, *manifestè dicit, quia in novissimis temporibus recedent quidam à fide, intendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis demoniorum.* Porro si aliquis in hæreticorum memoriis orans exauditur, non pro merito loci, sed pro merito desiderii sui recipit sive bonum, sive malum. *Spiritus enim Domini*, sicut scriptum est, *replevit orbem terrarum.* Et *Auris zeli audit omnia.* Et multi irato Deo exaudiuntur: de qualibus dicit Apostolus: *Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis illorum.* Et multis propitius Deus non tribuit quod volunt, ut quod utile est, tribuat. Unde idem Apostolus ait de stimulo carnis suæ, angelo Satanæ, quem sibi datum dicit, à quo colaphizaretur, ne magnitudine revelationum extolleretur: *Propter quod ter Dominum rogavi, ut auferret eum à me. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmate perficitur.* Nonnè legimus ab ipso Domino Deo nonnullos exauditos in excelsis mentium Judææ, quæ tamen excelsa ita displicebant Deo, ut & reges qui ea non ever-

Math. 24.
28.
1. Tim. 4. 1.

Sap. 1. 7.
Ibidem 10.
Multi Deo
irato ex-
audiuntur,
multi propitio non
exaudiuntur.
Rom. 1. 24.

2. Cor. 12.
7.

te-

terent, culparentur, & qui everterent, laudarentur? Unde intelligitur magis valere petentis affectum, quàm petitionis locum. De visis autem fallacibus legant quæ scripta sunt, & quia ipse Satanæ transfiguratur se tamquam angelum lucis, & quia multos seduxerunt somnia sua. Audiant etiam quæ narrent pagani de templis & diis suis mirabiliter vel facta, vel visa: & tamen *dii gentium demonia, Dominus autem celos fecit.* Exaudiuntur ergo multi & multis modis, non solum christiani catholici, sed & pagani, & judæi, & hæretici, variis erroribus & superstitionibus dediti. Exaudiuntur autem vel ab spiritibus seductoribus; qui tamen nihil faciunt, nisi permittantur Deo sublimiter^a atque ineffabiliter^a judicante quid cuique tribuendum sit; sive ab ipso Deo, vel ad pœnam malitiæ, vel ad solatium miseræ, vel ad admonitionem quærendæ salutis æternæ. Ad ipsam verò salutem ac vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia, quam sicut ipsum caput in Scripturis sanctis canonicis debemus agnoscere, non in variis hominum rumoribus, & opinionibus, & factis, & dictis, & visis inquirere.

50. Nemo mihi ergo hæc opponat, qui mihi respondere paratus est: quia nec ego dico ideo mihi esse credendum, communionem Donati non esse Ecclesiam Christi, quia quidam qui apud eos episcopi fuerunt, divina instrumenta ignibus tradidisse, gestis ecclesiasticis & municipalibus & judicialibus convin-

Magis valet petentis affectus, quàm petitionis locus.

2. Cor. 11. 14.
Eccl. 34. 7.

Psal. 95. 5.
Etiam pagani & hæretici interdum exaudiuntur.

Christum caput habere non potest, nisi qui in ejus corpore, hoc est, Ecclesia, fuerit.

^a Abest à Florlac. MS. atque ineffabiliter.

cuntur; aut quia in iudicio episcoporum, quod ab Imperatore petiverant, causam suam non obtinuerunt; aut quia provocantes ad ipsum Imperatorem, etiam ab ipso contrariam sibi sententiam meruerunt; aut quia tales sunt apud eos Circumcellionum principes; aut quia tanta mala committunt Circumcelliones; aut quia sunt apud eos qui se per abrupta præcipitent, vel concremandos ignibus inferant, quos ipsi sibimet accenderunt; aut trucidationem suam etiam invitit hominibus terrendo extorqueant, & tot spontaneas & furiosas mortes, ut colantur ab hominibus, appetant; aut quòd ad eorum sepulcra ebriosi greges vagorum & vagarum permixta nequitia die noctuque se vino sepeliant, flagitiisque corrumpant. Sit ista omnis turba palea eorum, nec frumentis præjudicet; si ipsi Ecclesiam teneant. Sed utrùm ipsi Ecclesiam teneant, non nisi de divinarum Scripturarum canonicis libris ostendant: quia nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quòd in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus, commendavit milevitanus Optatus, vel mediolanensis Ambrosius, vel alii innumerabiles nostræ communionis episcopi; aut quia nostrorum collegarum conciliis ipsa prædicata est; aut quia per totum orbem in locis sanctis, quæ frequentat nostra communio, tanta mirabilia vel exauditionum, vel sanitatum fiunt, ita ut latentia per tot annos corpora * Martyrum, quod possunt à multis interrogantes audire, Ambrosio fuerint revelata, & ad ipsa corpora cæcus multorum annorum civitati mediolanensi notissimus oculos lumenque receperit; aut quia ille somnium vidit, & ille in spiritu assumtus audivit, sive

* Prothasii & Gervasii. Vide lib. 22. de Civit. Dei c. 8 & lib. 9. Confess. c. 7. &c.

ne iret in partem Donati, sive ut recederet à parte Donati. Quæcumque talia in Catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt; non ideo ipsa manifestatur Catholica, quia hæc in ea fiunt. Ipse Dominus Jesus cum resurrexisset à mortuis, & discipulorum oculis videndum, manibusque tangendum corpus suum offerret, ne quid tamen fallaciæ se pati arbitrarentur, magis eos testimoniis Legis, & Prophetarum, & Psalmorum confirmandos esse iudicavit, ostendens ea de se impleta, quæ fuerant tanto antè prædicta. Sic & Ecclesiam suam commendavit dicens. *Prædicari in nomine suo pœnitentiam, & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem.* Hoc in Lege, & Prophetis, & Psalmis esse scriptum ipse testatus est: hoc ejus ore commendatum tenemus. Hæc sunt causæ nostræ a documenta, hæc fundamenta, hæc a

Luca 24. 47.

51. Legimus in Actibus Apostolorum dictum de quibusdam credentibus, quòd quotidie scrutarentur Scripturas, an hæc ita se haberent: quas utique Scripturas, nisi canonicas Legis, & Prophetarum? Huc accesserunt Evangelia, apostolicæ Epistolæ, Actus Apostolorum, Apocalipsis Joannis. Scrutamini hæc omnia, & eruite aliquid manifestum, quo demonstretis Ecclesiam vel in sola Africa remansisse, vel ex Africa b futurum esse ut impleatur quod Dominus dicit: *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus,*

Act. 17. 11

b Matth. 24. 14.

a Omnes MSS. Hæc sunt causæ nostræ, hæc documenta.
b Sic Floriac. codex. At editi, futurum esse.

bus, & tunc veniet finis. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini quòd de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Videtis enim unicum illud quod proferre consuestis: *Ubi pascis, ubi cubas in meridie*; quemadmodum excussis omnibus ejusdem loci verbis, longè aliud indicat quàm vos putatis. Et si hoc sonaret quod vultis, maximianistæ vos in eo vincerent. Magis enim meridies Provincia, Byzacium, Tripolis, ubi illi sunt quicumque sunt, quàm Numidia, ubi vos præpolletis. Ita ergo ipsi germaniùs & distinctiùs possunt de meridie gloriari, ut eos excludere ab hac sententia non possitis, nisi in illis verbis verum sensum & catholicum teneatis, ostendentes, eis secundum quatuor angulos orbis terrarum ab austro magis quàm ab africo esse meridiem; secundum figuratas autem Scripturarum locutiones, perfectam mentis illuminationem, fervoremque maximum caritatis, vocari meridiem: unde scriptum est, *Et tenebræ tuæ tamquam meridies erunt*. Aliquid ergo proferte quod non contra vos veriùs interpretetur; sed quod interprete omninò non egeat.

Isai. 58
10. Sicut non eget interprete: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*: quia semen Abrahæ Christum, non ego, sed Apostolus interpretatur. Sicut non eget interprete: *Tu enim vocaberis voluntas mea, & terra tua orbis terrarum*: quia ei dicitur, quam nemo christianus nisi Ecclesiam Christi intelligit.

Gen. 21
18. Sicut non eget interprete: *Commemorabuntur & convertentur ad Dominum universi fines terræ, & adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium; quoniam ipsius est*

Gal. 3.16.

Isai. 62.4.

Psal. 21.
28.

est regnum, & ipse dominabitur gentium: quia in eo Psalmo dicitur, ubi passio Domini etiam teste Evangelio declaratur. Sicut non eget interprete: *Quia oportebat Christum pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem*. Sicut non eget interprete: *Et eritis mihi testes in Jerusalem, & in tota Judæa, & Samaria, & usque in totam terram*. Cœpisse enim Ecclesiam ab Jerusalem, atque inde isse circum Judæam, & Samariam, & ceteras gentes, consequentia gesta testantur canonicis firmata documentis. Sicut non eget interprete: *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis*. Interrogatus enim Dominus de fine hujus sæculi, cum quædam initia a parturitionum dixisset, ait: *Sed nondum est finis*. Finem autem futurum prædixit post prædicationem Evangelii in universo orbe in omnibus gentibus. Sicut non eget interprete: *Sinite utraque crescere usque ad messem*: quia cum egeret interprete, ipse Dominus interpretatus est; & ipse exposuit, cui nemo contradicere potest, maximè in ea parabola, quæ ab illo prolata est: & ipse ait, *bonum semen esse filios regni, agrum mundum, messem finem sæculi*. Tale aliquid proferte vel unum, quo apertissimè Africa declaretur, vel in ^b reliquis sola derelicta, vel ad prin-

Tom. V. F ci-

^a In Evang. græcè est, *ὠδὶναι*: id est dolorum quæri in partu.

^b Floriacensis cod. *vel in reliquiis*.

Luc. 24.46.

Act. 1. 8

Matth. 24.
14.

Matth. 13.
30.

cipium renovandi & implendi orbis servata. Neque enim tot testimoniis commendaretur quod erat citò periturum, & sic taceretur, aut quod solum esset relinquendum, aut ex quo solo totum esset reparandum & implendum. Si autem non potestis, quod ^a tam justè à vobis flagitamus, ostendere; ceditè veritati, conticescite, obdormiscite, à furore expergiscimini in salutem.

52. An adhuc dicitis: *Si apud vos est Ecclesia, ut quid nos ad ejus pacem persequendo compellitis? aut si mali sumus, quid nos quæritis? Et si zizania sumus, sinite nos crescere usque ad messem.* Quasi nos, quibus modis possumus, aliud agamus, nisi ne triticum simul eradicetur, dum ante tempus zizania separantur. Quicumque enim boni in æternum futuri sunt, ^b etsi ad tempus mali sunt, non zizania, sed triticum sunt in præscientia Dei. Sic autem nos ^b accusatis, quare vos quæramus si mali estis; quasi non in eo perieritis quo mali estis, & ideo sitis quærendi, quia periistis, ut perditum quæramini, quæsitum inveniamini, inventum revocemini; sicut illa ovis à pastore, sicut illa drachma à muliere, sicut ille filius qui mortuus erat & revixit, perierat & inventus est. Ille vos enim quærit, qui in sanctis habitat, & imperat ut quæramini.

53. DE persecutione autem vestra quærela sedabitur, si cogitetis & intelligatis priùs, non omnem persecutionem esse culpabilem: alioquin non laudabiliter diceretur: *Detra-*

^a Sic Floriac. cod. At editi, *credite veritati.*

^b Idem Floriacensis MS. omittit, *etsi ad tempus mali sunt.*

Zizania quædam in Dei præscientia triticum.

Luce 15.

CAPUT XX.
olim. XVII.

Psal. 100.
8.

hentem proximo suo occultè, hunc persequerentem. Nam quotidie videmus & filium de patre tamquam de persecutore suo conquiri, & conjugem de marito, & servum de domino, & colonum de possessore, & reum de judice, & militem vel provincialem de duce vel rege; cum illi plerumque ordinatissima potestate sibi homines subditos per terrores leviorum pœnarum à gravioribus malis prohibeant atque pescant; plerumque autem à bona vita & à bonis factis minando & sæviendo deterreant: sed cum à malo & illicito prohibent, correctores & consultores sunt; cum autem à bono & licito, persecutores & oppressores sunt. Culpanitur etiam qui prohibent à malo, si modum peccati modus coercitionis excedat. Item jure culpandi sunt, qui turbidè atque inordinatè in eos coercendos insiliunt, qui nulla sibi lege subjecti sunt.

54. Proinde Circumcellionum vestrorum inordinatas licentias & superbas insanias justè reprehendimus, etiam cum aliquibus pessimis violenti sunt: quia illicita illicitè vindicare, & ab illicitis illicitè deterrere, non est bonum. Cum verò & innocentes vel causa incognita, vel iniquissimis inimicitis persequuntur; quis eorum sceleratissima latrocinia non perhorrescat? At verò quòd maximianistarum furorem legibus publicis coercendum putastis, ut eos per jussa judicium & executionem Officiorum & auxilia civitatum pulsos de basilicis quas tenebant, ad considerationem sui sceleris ^a urgeretis, non ^a reprehendimus; nisi quia hoc in eis insecta-

Correctio
quæ, &
quatenus
licita.

F 2

^a Editi, *argueretis.* Castigantur ex MSS.

ti estis, quod ipsi fecistis, imò multò levius quàm fecistis. Illi enim adversùs partem Donati, vos autem adversùs orbem terrarum, & adversùs ejus verba, qui Ecclesiam suam

Luca 24.
47.

incipientem ab Jerusalem per omnes gentes commendavit, sacrilegæ dissensionis altare erexistis. Porrò si maximianistæ jussionibus

Rom. 13. 2.

judicum adversùs se impetratis illicitè & furiosè resistere audent, nonnè ipsi sibi iudicium acquirerent? dicente Apostolo: *Qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi iudicium acquirunt. Principes enim non sunt timori bono operi, sed malo.* Cùm ergo eorum malum opus existeret, quod vos per

ordinatas potestates cohibere conabamini; si vellent illi pro ipso malo opere suo, peiore opere legibus adversari; numquid à vobis, & non à se ipsis, quidquid eis mali accideret, paterentur? Quemadmodum quicumque voluisset dicere blasphemiam in Deum

Dan. 3. 96.

Sidrach, Misach, & Abdenago, & secundùm edictum regis cum domo sua disperderetur; numquid hoc ab ipsis tribus viris, quibus de igne liberatis rex commotus illud edixerat, aut verò etiam ab ipso rege, ac non potius à se ipsis illa digna mala paterentur? Si etiam quadraginta illi judæi, qui

Act. 3. 23.

Paulum interficere conjuraverant, in armatos, à quibus ordinata tuitione idem Paulus deducebatur, irruissent; numquid eos Paulus, ac non se ipsi potestatibus resistendo peremissent?

55. Quapropter & vos sine tumultu animi, sine turbulenta contentione, sine amaritudine odiorum considerate diligenter ea quæ contra vos Reges nostræ communionis

cons-

constituunt, qua causa patiamini. Et si vos in Ecclesia Christi esse inveneritis; gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cælis. Vos enim tamquam martyres coronamini, illi autem tamquam persecutores martyrum judicantur. Si autem vos contra Ecclesiam Christi altare erexisse, & à christiana unitate, quæ toto orbe diffunditur, sacrilego schismate separatos esse, & corpori Christi, quod est Ecclesia toto orbe diffusa, & rebaptizando, & blasphemando, & quantum potestis oppugnando, adversari sancta & canonica Scriptura convincit; vos impii atque sacrilegi, illi autem qui vos pro tanta scelere tam leniter damnorum admonitionibus, vel locorum, vel honorum, vel pecuniæ privatione deterrendos coercendosque decernunt, ut cogitantes quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentissimi, & consultores piissimi deputantur. Hanc vobis dilectionem debent christiani catholici Imperatores, ut sacrilegia vestra, & propter christianam mansuetudinem non pro merito punienda decernant, & propter christianam sollicitudinem non omninò impunita dimittant. Hoc in eis Deus operatur, cujus misericordiam etiam in his molestiis, de quibus conquerimini, non vultis agnoscere. Nos autem, quantum in nobis est, quantum Dominus donat atque permittit, nec ipsas leges lenissimæ coercitionis adversùs vos movemus, nisi ut Ecclesia catholica, propter infirmorum fragilitatem, ut eis liceat sine timore erigere quid teneant vel sequantur, à vestris terroribus libera præstetur: ut si aliquid vestri in nostros violent

Matt. 5.
12.

ter fecerint, tunc vos, quos tamquam ob-
sides in fundis & in civitatibus habemus, non
qualia vestri faciunt, patiamini, sed per ordi-
nata judicia subjecti legibus damno pecu-
niario vapuletis. Quod si vobis grave vide-
tur; vestri a nobis parcant, & quiescant. Si
autem in nos non quiescendo illi sæviunt, qui
vel sub vobis, vel vobiscum sunt; quod de
nobis conqueramini non habetis, qui in vestra,
vel vestrorum potestate posuimus, ut
etiam sectantes hæreses vestram, nulla dama-
na patiamini, si nullas catholica, sive à vo-
bis, sive à vestris violentias patiat. Quòd
si aliqua facta fuerint, vobis invitis & com-
pescere non valentibus; misericorditer ipsis
damnis & justè admonemini, quales habeatis
à quibus vos contaminari non putatis; atque
hinc intelligere cogimini, quàm inanes calum-
nias Ecclesiæ Christi toto orbe diffusæ fa-
ciatis. Neque jam nobis objiciatis, quòd perse-
quimur vos; sed vestris potius, si & nos suis
violentis infestari, & vos publicis legibus ma-
lunt conteri, quàm se à solito furore sedari. Si
quid sanè à nostris christianæ caritatis modum
votumque non custodientibus, odiosè & per-
niciosè patimini, non esse illos nostros citò
dixerim; sed aut futuros, si se correxerint, aut
in fine separandos, si in malitia perdurarint:
nos tamen nec propter pisces malos retia rum-
pimus, nec propter vasa in contumeliam fac-
ta domum magnam deserimus. Quòd si vos
quoque illos, à quibus talia Catholica patitur,
non esse vestros eadem regula dicitis; probate
animum vestrum, corrigite errorem, am-
plec-

Math. 13.
47.
2. Tim. 2.
20.

a Am. & Floriac. codex, vobis: & infra, Si autem
in vos.

plectimini unitatem spiritus in vinculo pacis.
Nam si nec vos illi contaminant, nec nos isti;
non nobis invicem alienis criminibus calum-
niemur: in una caritate frumenta cresca-
mus simul, usque ad ventilabrum paleam to-
leremus.

56. Quamobrem si nullo interprete indi-
gent canonicarum Scripturarum testimonia, quæ
commendant Ecclesiam in totius orbis com-
munionem consistere, & separationi vestræ in
Africa constitutæ ex eisdem libris nulla talia
potestis invenire suffragia; nec justè de perse-
cutionibus conquerimini, quas graviores ipsa
perpetitur, quo latius diffunditur, ac fide, &
spe, & caritate omnia tolerat, non tantum ta-
lia, qualia vestri Circumcelliones, & eorum
similes, ubi possunt, membris ejus infligunt;
sed omnia variarum iniquitatum scandala per
universum mundum scatentia, de quibus Do-
minus exclamavit: *Vae mundo ab scandalis.*
Gravius enim persequitur filius patrem malè
vivendo, quàm pater filium castigando; &
gravius ancilla Saram persecuta est per ini-
quam superbiam, quàm eam Sara per debitam
disciplinam; & gravius Dominum perseque-
bantur, propter quos dictum est: *Zelus do-
mus tuæ comedit me*; quàm eos ipse cum eo-
rum mensas evertit, & eos flagello de tem-
plo expulit. Quid habetis amplius quod dicatis?

57. AN illud ultimum vestrum, jam placet,
in medium proferamus? *Ecce*, inquit, *vos tenetis Ecclesiam. Quomodo nos suscipitis, si ad vos transire voluerimus?* Breviter respondeo: Sic vos suscipimus, quomodo suscipit Ecclesia, quam in sanctis libris canonicis invenimus. Deposita quippe animositate contradicendi, qua tument omnes, qui

Math. 18.

7.

Gen. 16. 4.

Ps. 68. 10.

Joan. 2. 15.

CAPUT
XXI.
olim XVIII.